

VIRÁGOK VIRÁGA.

HAJDNÁBAN néhány jelző kimerítette azt, amit a civilizált világ az euráziai pusztaságokon lakó törzsekről, közöttük a magyarokról is tudott. Akkoriban azt mondták ezekről a népekről, hogy barbárok és nomádok. Az utóbbi évtizedek kutatásai felderítették, hogy a barbár és nomád jelzők túlságos leegyszerűsítések, mert az euráziai pusztaságok népei is eléggé tagozottak voltak társadalmilag és a vadászaton és halászáton kívül a pásztorkodással, sőt bizonyos mértékig földműveléssel is foglalkoztak.

Ezen az alapon ma már szinte elfelejtették azt az ellentétet, amelyet az ókor és a középkor civilizált népei éreztek maguk és a barbár nomádok között. Sőt Rousseau óta a természethez visszatért európai mintha közelebb érezné magát az Alpoktól és a Himalájától északra lakó barbárokhoz, olyan rokonszenvvel és megértéssel foglalkozik velük, ugyanakkor pedig ellenszenvvel fordul el a középkori civilizációtól és kultúrától, amelyet alig-alig tud megérteni, de semmiképen sem hajlandó történelmi jelentősége szerint méltányolni.

Pedig ennek az ellentétnek megértése és kiemelése nélkül modern életünk számtalan jelensége egészen érthetlenné válik. Ezek között például a virágkultusz is. Az euráziai pusztaságok középkori nomádjai vagy barbárai többféle emléket hagyták ránk az állatkultusznak, így például művészi értékű állatrajzokat és pogány vallásuk alapjául szolgáló totemizmusuk állati személyneveit, amelyek a pogány magyarság életében is fontos szerepet játszottak. Ellenben a virágkultuszt egyáltalában nem ismerték. A magyar nyelv ugor és török elemei között számtalan növénynev van, de feltűnő módon egyetlen virág nevét sem találjuk. Amit ma ezek közül virágnak ismerünk, mint a kökörcsint, gyopárt stb., az mind csak később, a renaissance korban vagy azután lett virággá, a pogány magyarság körében festék, tapló és más efféle célú növény volt.

Sajátságos, hogy a kevés történelmi és semmiféle vallási érzékkel nem bíró felvilágosodás a XVIII. és XIX. század folyamán mennyire helytelen irányba terelte a modern felfogást az európai virágkultusz eredetéről. Nagyon tanulságos, amit ebben a tekintetben Hans Molisch, bécsi egyetemi tanár japáni munkájában olvasunk a japáni és az európai virágkultusz szembeállításáról. «A japánit — írja Molisch — nem kell nevelni a virág szeretetére, a virágkultusz természetéhez tartozik, azt mondhatnánk faji sajátága, szoros következménye annak a felfogásnak, amelyet a természetről alkotott és amely szerint a természetben mindent lelkes lénynek tart. Ennek alapján megértjük bizonyos mértékig, hogy Japánban már évszázadokkal ezelőtt külön művészetté fejlődött a növények és a virágok elrendezése bizonyos szabályok szerint, sőt ennek a művészetnek külön tanárai vannak, akik a leányiskolákban, bár nem kötelező tantárgyként, előadják a virágelrendezés művészetét. Tudomásom szerint nincsen más ország a világon, ahol iskolákban külön tantárgy lenne, miként kell a vázákban vagy más edényekben, a bambuszszárból készült

csőben vagy a kosárban a virágzó ágakat elrendezni. Ebben a tekintetben Japán páratlanul áll az egész világon. Tudvalevőleg Európában is csokorba kötik a virágokat, virágzó ágakat és a leveleket, de a virágcsokrokat a kertész vagy a kertésznő köti. Iskolában ezt Európában sehol sem tanítják. Japánban a növényeket meghatározott, nagyon bonyolult szabályok, elvek, bölcsészeti elméletek és szépzészet előírások szerint rendezik el. Európában és Amerikában ilyesminek semmi nyoma, hanem pusztán az egyéni ízlés és mérlegezés vezeti a virágcsokrot kötöző kezét.»

Mit mondhatunk erre mást, mint azt: ahány állítás, annyi tévedés. A tévedésnek pedig egyszerűen a teljes történelmi járatlanság az alapja. Igenis, Európában sem csak az egyéni ízlés vezeti a csokrot kötöző kezét, Európában sem hiányoznak a csokorkötés szabályai és elvei, az európai virágkultusz sem üres szeszély, hanem annak is mély vallási gyökere és multja van, amelyről ugyan a felvilágosodott természettudományos kutatóknak, mint Molisch-nak is, nem illik tudomást vennie, amely azonban mégis történelmi valóság és amely nélkül éppen úgy hamis az európai virágkultuszról rajzolt mindenféle kép, mint ennek a képnek szembeállítása a japáni vagy általában a keletázsiai virágkultusszal.

Az újkor természettudományi felfedezései teljesen elterelték a figyelmet az európai virágkultusz alapjáról. Természettudományi értelemben egészen más valami a virág, mint volt az európai virágkultuszt megalapozó középkori kereszténység szemében. A természettudományi felfedezések a virágot, mint a növény szerelmét mutatták be, amelyről az ókornak és a középkornak egészen téves nézetei voltak, noha a régiek is szokták a növényeket, kivált a fákat, férfi és nő gyanánt megkülönböztetni. Csak Camerarius, tübingeni tanár és csak a XVII. század végén jutott az eperfa barkáin és a beléndek meg a ricinus virágain végzett kísérleti megfigyelései alapján arra a gondolatra, hogy a növény szerelmi élete a virágban játszódik le. És csak vagy száz év múlva, 1793-ban tette közzé Sprengel, a spandau-i rektor, a virágbiológia alapvető művét, amely «A természet leleplezett titka a virág szerkezetében és a beporzásban» címmel látott napvilágot és a virág szín-, alak- és illatpompáját, mint a beporzást végző rovarcsalogató berendezkedést mutatta be. De még így sem terjedt el nagyobb körben a természettudományos virágismeret, hanem csak a mult század második felében Darwin nagy származástani munkájával jutott a nagyközönség szeme elé és tudatába.

Az új ismeret, az új, természettudományos «virágkultusz» elfeledtette a régit, a középkorit és így egyszerűsítette a modern ember az európai virágkultuszt egyszerű szín-, alak- és illathatásnak emberi vonatkozásaiban is. Ezért lát ma már az európai ember a virágban pusztán csak színt, alakot és illatot és ezért nem érti meg, hogyan lehet Keletázsiban, ahol még csak korunkban nyílt meg az út a természettudományos felvilágosodás számára, a virágkultusz «bonyolult szabály», «elv», «bölcsészeti elmélet», «szépzészet előírás», «tantárgy» és «művészet», egyszóval vallásos kultusz.

Az ókor a mediterrán övben Itáliától Indiáig nagyra fejlesztette a virágkultuszt a maga pogányságában. A középkor első, puritánságra hajló századaiban az emberiség szinte egészen elfeledkezett a virágról. A tömjénillat a pogány császárkultuszt képviselte, a virág és a virágkoszorú a pogány orgiákat, érthető, hogy mindaddig, amíg Nagy Konstantinus államvallássá nem tette a kereszténységet, a virágkultusz sem kaphatott helyet benne. De ettől az időtől fogva megfordult a helyzet és a kolostorokban csakhamar átmentik a bencések az

ókori fejlett kertészeti tudományból mindazt, ami a lefokozott szerzetesi élet igényeinek megfelelt s a szemlélődésre sok alkalmat kínáló szerzetesi élet új és nagyon mélyen vallásos virágkultuszt fejleszt.

Ez a folyamat teljesen párhuzamos jelenségekben felfedezhető messze keleten Indiában is, ahol a buddhizmus építi fel az ókor romjain a középkort. A buddhista szerzetesek körében éppen úgy csirázott és fejlődött a virágkultusz, mint Itáliában a bencés kolostorokban. Vagyis a középkor elején az Alpoktól és a Himalájától északra lakó barbárok állatkultuszával szemben a mediterrán terület szerzetesi kultúrájában a virágkultusz vert gyökeret és amikor keleten a buddhista, nyugaton a keresztény szerzetesek északra indultak a pogányság meghódítására, jelképesen akár azt is mondhatnók, hogy a virágkultusz vonult fel az állatkultuszon győzelmet aratni.

Keletázsia és ebben Japán virágkultusza egyáltalában nem japáni eredetű, szó sem lehet tehát arról, hogy a «japánit nem kell nevelni a virág szeretetére, a virágkultusz természetéhez tartozik, azt mondhatnánk faji sajátysága», éppen ellenkezőleg az a történelmi igazság, hogy az egész japáni és általában a keletázsiai virágkultusz Indiából származik és csak a VI. században érkezett a buddhizmussal Indiából Kínán át Japánba, miként ezt Jassia Conder pontos adatokkal igazolta. Molisch is azt írja Conder nyomán, hogy «eleinte a papok maguk üzték a virágrendezés művészetét, így főként Taisi Sotoku, Jomei császár fia, továbbá Sonin Meikei».

Európában ugyanakkor indult meg a kolostori kultúra és ebben a virágkultusz a pogányság meghódítására, mint Keletázsiaiában. Úgy látszik, ez a mozgalom akkor általános volt, Középázsiaiában is az eltemetett városok buddhista kolostorainak emlékei között ugyanezekből az időkbelől származó képek bizonyítják, hogy a lóbusz és a krizantémum a VI. században jelent meg és szállott szembe a pogány állatkultusszal. Európában a rózsza és a liliom képviselte a szerzetesi virágkultuszt és nyugaton ezek segítették diadalra az Alpoktól északra a középkori kultúrát. Magyar vonatkozásban úgy mondhatjuk, hogy a rózsza és a liliom szállott szembe a turullal és az emsével.

A rózsza és fehér liliom korántsem szépsége miatt kapott helyet a szerzetesi kertben, miként a lóbusz és a krizantémum sem. Az indiai lóbusz, hazai nevén padma, babszerű magja és lisztes gyökértörzse révén fontos táplálék, a krizantémum is eredetileg saláta volt. Indiában és Keletázsiaiában többféle virág szolgál közkedvelt eledel gyanánt. Molisch írja, hogy Japánban «nyáron és ősszel feltűnik a zöldségkereskedésekben a sárgavirágú krizantémum, amelyet azonban itt nem dísznek árulnak, hanem eledelnek. A krizantémumvirágot rendszeren ecettel eszik. De kevernek ebbe a különös salátába krizantémumleveleket is». Az európai kolostorkertekben a rózsza és a fehér liliom eredetileg gyógynövény volt. Magyarban Veszelszki Antal legrészletesebben ismerteti «A növény-plánták országából való erdei és mezei gyűjtemény» című, 1798-ban megjelent munkájában, mi mindenre használták eleinte az ókori hagyományok és a kolostorkerti gyakorlat révén a rózsát. Hasonlóképpen érdemes elolvasni Veszelszki tanítását a fehér liliomról is, amely szintén sokféle betegség gyógyszer volt a régi időkben.

De csakhamar támadtak a kolostorokban olyan kiváló esztétikai érzékkel megáldott szerzetesek is, akik felfedezték a rózsza és a liliom szépségét is és ennek révén a kereszténység legmagasabbrendű jelképei közé avatták.

Hogy a rózsza milyen fontos jelképévé vált a kereszténységnek, a pápai legnagyobb kitüntetés, az aranyrózsza bizonyítja, mert az az áldás, amelyet

fölötte a pápa elmond, kétségtelenül bizonyítja, hogy a pápai aranyrózsa magának Krisztusnak jelképe, vagyis a rózsza a legnagyobb mártírt, a Megváltót jelképezi, piros színe Krisztus vérének szimboluma. Élénken él ez a mélyen vallásos és keresztény virágkultusz a Szent Erzsébet-legendában is, amely a legszebb rózsacsoda emlékét őrzi. A könyörületes királyleány ugyanis ágyába fektette a tisztába öltöztetett bélpoklost és amint az ellene agyarkodó udvartól felingerelt fejedelmi férje a szobába rontott és ezért kérdőre vonta, az ágyról lerántott takaró alatt a rózsák között fekvő, keresztre feszített Krisztust találja.

A fehér liliom a tisztaság jelképe és elmaradhatatlan szimboluma a szeplőtelen fogantatásnak. Tehát a liliom-kultusz is mélyen vallásos eredetű és kétségtelen, hogy ebben gyökerezik a Liliom személynév is. Hogy a magyarság is meghódolt a liliomkultusznak, bizonyítja a sok középkori Liliom női név és a magyar szárnyas oltárok.

A rózsza és a liliom tehát győzött és csakhamar a magyar ajkakon is felhangzott Nagypénteken az ó-magyar Mária-siralom :

Világnak világossága,
Virágok virága!
Keservesen kízzatul,
Vas szegekkel átveretel.

A pogány állati tetemek emléke eloszlott, az állatkultusz eltűnt és a magyarság is szívébe zárta a rózsát, mint a virágok virágát és a liliomot, mint a tisztaság jelképét.

Európa még a XVI. században is szívvel-lélekkel ragaszkodott a vallásos virágkultuszhoz. Tanította is. Ekkor írta Lukas Martini «Der christlichen Jungfrauen Ehrenkränzelein» című művét, amely 1581-ben jelent meg és amelyet Péchi Lukács jézustársasági szerzetes 1591-ben magyar fordításban «Az keresztényen szűzeknek tisztességes koszorúja, melyben minden ő jóságos erkölcsük az közönséges virágok által kijelentetnek és képeztetnek» címmel adott ki. Ebben a munkában 20 virág hirdeti az európai vallásos virágkultuszt, mint jelkép. A kankalin Isten ígéjéhez és szolgálatjához való jókedv és szeretet, a szekfű azt jelenti, hogy az Istent és szent ígéjét igazán ismerjük, a viola Istenhez való fiúi félelem, az ibolya az alázatosság, a ciprus imádság, a majorránna hálaadás, a csombor az igaz hitnek nyíltan való vallása, a Boldogasszony rózsája a szülőkhöz való szükséges tisztelet, a bécsi fű dolgolódás, az árvácska emberséges magatartás, a bársonyvirág nyájasság, a bazsalikum irgalmasság, a rózsza tökéletesség, a büdöske a testnek és ruhának tisztán való tartása, a ruta mértékletesség és józanság, a rozmarin a leányok tisztasága, a levendula megelegedés és takarékoság, a nárcisz adakozás, az izsóp hűség és állhatatosság, végül a százsorszép hallgatás.

Újabb időben a magáról és virágkultuszáról teljesen megfeledkezett Európa mint nagy szenzációt fedezte fel a japáni kőkeretet és ma már Magyarországon is terjesztik. A buddhista virágkultusz a lelke ennek a kertnek, amelyet helyesen nem japáni, hanem buddhista kolostori kertnek kell nevezni. Nekem úgy tetszik, hogy az európai kolostorkert virágkultusza sokkal gazdagabb és esztétikailag is sokkal szebb volt, mint az egész buddhista virágkultusz és kőkultusz, amely utóbbi legfeljebb bizarrsága révén kötheti le rövid percekre figyelmünket. De ha már vissza akarunk térni a középkori

virágkultuszhoz, ha már belefáradva az exotikus virágözönbe, megint a kolostorkert egyszerűségét és a lelket egészen lekötő primitív báját szomjazzuk, miért kell a buddhistáktól kérnünk kölcsön mindezt, amikor még ma is él az európai virágkultusz és a nép ma is szeretettel őrzi az európai kolostorkert virágait !
Mikor a rózsá ma is a virágok virága !

Rapaics Raymund.

SZABAD SZÉL UJJONG.

*A tél sivár havában és a nyárban,
Erdőn, mezőkön állanak szilárdan,
Felnyúlva, mozdulatlanul a fák.
Kicsiny világ övök a földi tájból,
Mely mérhetetlen és ezer varázsú.
Számukra nincsen új a szűk határban,
Amely köröttük alszik, ébredsz,
Hosszú során a gördülő napoknak.
Mily más a víg szeleknek élete!
Zengő torokkal énekekbe fognak,
— Mint gondtalan, kiránduló diákok —
Fel-felkacagva, csókkal hintve be
Mezőn a tarka, bővülő virágot.
Átszállanak hegyek tömör falán,
Erdőn, a völgyeken, tavak vizén,
Alattuk álmodik homályban Észak
S forrón szemükbe tűz a déli fény.
Látják a Szaharát, a piramist,
— Mit úri kénye régi fáraóknak
Önnönmaguk dícséretére szentel —
Hallják a dalt a végtelenbe zúgni,
Vadúl amint rohanni kezd a tenger.*

*Én szél vagyok. De láncokat rakott
Reám a sorsom és faként megállok,
Mindvégig itt, a megszabott helyen.
Új tájak, édes új csodák felé
Testvér-szelek suhannak át felettem.
Én, én csupán a vágyat ismerem:
Zengő dalok helyett nekem kopott
Varjúhadak siralma szól rekedten ...*

*Szabad szél ujjong ... árva rab vagyok . . .
Csodákra gondolok s a messzeségre.
Dermedt szívem ködös novemberében
Bolyonganak mogorva bánatok,
Álmok halott világa felsajog
S a fájdalom-folyó vonul sötétlen ...*

Zsigmond János.